

Pisavaaran luonnonpuiston pesimälinnustosta

Pentti Rauhala

Tervolan ja Rovaniemen maalaiskunnan rajalla noin 7 km Kemijoesta länteen hallitsee maisemaa Pisavaara, jonka yhtenäinen metsäpatja muodostaa jyrkän vastakohdan ympäristön pilkotuille metsille. Länsipuolelta aluetta tarkasteltaessa paistavat vaaranlakien metsättömät rakkakivikot, *pirunpellot*, jääkauden muistomerkkeinä. Vaara on ollut suojeltu lähes kokonaan jo vuodesta 1938 lähtien, jolloin alueelle perustettiin luonnonpuisto, hieno peräpohjalaisen metsäluonnon suojelualue.

Suoritin Pisavaarassa maalinuston linjalaskentoja kesäkuussa 1984, 1985 ja 1998. Tavoitteena oli tehdä ensimmäinen koko alueen kattava pesimälinnuston selvitys, jonka avulla pystytään arvioimaan pesivien lintujen määriä. Omien havaintojeni lisäksi olen saanut käyttöön Ismo Kreivin 2001 laskeman linjan sekä Petri Lampisen ja Hannu Uusitalon 1998 ja 1999 tutkimien viiden 4 hehtaarin suuruisen koelan tulokset.

Puiston aikaisemmat lintutiedot perustuvat hajahavaintoihin. Kattavimmin linnustoa ovat tutkineet Lauri Teivainen 1946–50 (1951) ja Esko Nenola yhdeksän avustajan kanssa 1979–80 (Kaikusalo ym. 1980). Nenola sai tietoja myös puistonvartija Henrik Heikkiseltä. Varhaisimmat tutkijat arvi-

Näkymä Sorvalammelta © Jouko Kärkkäinen

oivat lintujen yleisyyden sanallisesti yleinen, harvinainen jne., mikä ilmaisut antavat epämääräisyydestään huolimatta mahdollisuuden tarkastella myös linnustossa tapahtuneita muutoksia. Linnustosta on esittänyt tietoja myös luonnonsuojeluvartija Veikko Salpio (1945).

Tutkimusmenetelmät

Lauri Teivainen tarkasteli tutkielmassaan erityisesti lintujen esiintymistä eri metsätyypeillä. Kuvaukset perustuvat lähinnä erillishavaintoihin, joskin kaikissa metsätyypeissä hän suoritti myös muutamia linja-arviointeihin perustuvia kvantitatiivisia laskelmia. Havaintolinjan leveys oli 20 metriä molemmin puolin kulku-uraa. Nenola kumppaneineen haravoi aluetta pesimäaikaan neljänä päivänä niin, että reitinvalinnoissa biotoopit pyrittiin huomioimaan tasapuolisesti.

Omaksi tutkimusmenetelmäksi valitsin linjalaskennan, koska sen avulla saadaan nopeimmin kartoitettua isoja alueita ja eri biotooppeja. Menetelmällä tutkitaan ennen muuta tavallisten metsä- ja suolintujen runsautta. Tutkimukset tehtiin valtakunnallisia ohjeita noudattaen (esim. Koskimies & Väisänen 1986). Linjalaskennalla ei saada selville kaikkia pareja, mutta menetelmällä päästään kuitenkin riittävästi tarkkuuteen silloin, kun kyseessä on linnuston perusinventointi. Reitit (48 km) pyrin 1984–85 valitsemaan niin, että ne kattavat kaikki luonnonpuiston biotoopit siinä suhteessa kuin niitä alu-

eella esiintyy. Vuonna 1998 laskin uudelleen 14,6 km samoja linjoja, joiden biotooppijakauma ei kuitenkaan vastaa biotooppien jakautumista puistossa. Siksi olen ottanut taulukkoon 2 mukaan vain vuosien 1984–85 koko puiston kattavan laskennan tulokset ja käytän vuoden 1998 tuloksia vain linnuston vaihteluiden ja muutosten arviointiin (taulukko 3). Linjojen tutkimus-sarkatiheydet laskin käyttäen hyväksi Väisänen (1993) antamia Pohjois-Suomen linjalaskentojen korjauskertoimia. Pää- ja tutkimus-sarkatiheyksien hyvä vastaavuus osoittaa, että korjauskertoimet soveltuvat tutkimussarkatiheyksien laskemiseen aineistossani. Harvinaisten ja ajoittain pesivien lajien löytäminen linjalaskennalla on satumanvaraista, minkä vuoksi olen poiminut havaintoja myös tukikohdan, Sorvalammen, Purnuojan ja Rajapuron kämppien vieraskirjoista. Lisäksi olen saanut havaintoja vuodesta 1986 lähtien puistoa hoitaneelta Veli Hakalalta, Jukka Forsmanilta ja Jukka Jokimäeltä. Myös näin tietoon saamani pesimäaika-na tavatut lajit olen merkinnyt taulukkoon 2 ja arvioinut niistä pesijöiden määrän 1980- ja 1990-luvulla käyttäen hyväksi em. lähteistä saamiani ja lajien elintapoihin liit-

tyviä tietoja.

Tutkimusalue

Luonnonpuiston pinta-ala on noin 50 km². Suurin pituus on pohjois-eteläsuunnassa 11,5 km ja suurin leveys itä-länsisuunnassa 6,4 km. Luonnonpuistoon kuuluu Pisavaaran vaara sen pohjoisosaa lukuun ottamatta. Korkeimmat kohdat kohoavat Kuusilaella ja Liljalaella noin 180 metriä ympäristöään ylemmäksi noin 262 metrin korkeuteen. Vaaran lakiosia reunustavat laajat rakkakivikot. Jylhyttä maisemaan tuovat monet jyrkenteet, joista mahtavin on viitisenkymmentä metriä korkeita kallioseinämiä tarjoava Vähäloma.

Pisavaaran luonnonpuisto on lähes kauttaaltaan säilynyt aitona erämaana. Puistoa hallitsevat metsät, joiden peitossa on korvet mukaan lukien lähes 82 % alueesta (taulukko 1). Vaaran yläosia peittävät valoisat ja kelorikkaat kuivat kangasmetsät, joita on koko alueen metsistä noin puolet. Laakso-painanteissa ja alarinteillä kasvillisuus rehevöityy tuoreeksi ja jopa lehtomaiseksi kuusikoksi, jota elävöittävät isot haavat ja rauduskoi-vut. Myrskyjen kaatamat kuuset muodostavat paikoin ylimenemättömiä esteitä. Märimmät alueet ovat vaaran juurella, missä on paikoin hyvin vaikeakulkuisia korpi-kuusikoita (esim. Kurjalan korpi puiston luoteisosassa), nevoja, lettoja ja rämeitä. Vesiä puistossa on vähän. Näkyvin on alueen pohjoisosassa sijaitseva karu Sorvalampi. Merkittävimmät virtaavat vedet Louejoki ja Purnuoja muodostavat paikoin puiston rajan. Rinteitä elävöittävät useat purot ja lakialueita muuttavat pienet lammet.

Taulukko 1. Pisavaaran kasvillisuustyypit (Teivainen 1951).

Kasvillisuustyypit	Pinta-ala ha	% puiston pinta-alasta
Kuiva kangasmetsä	2008	40,2
Tuore kangasmetsä	1272	25,5
Lehtomainen metsä	122	2,5
Korpi	680	13,6
Rakka ja kallio	540	10,9
Neva	183	3,7
Letto	129	2,6
Räme	35	0,7
Vesialue	17	0,3

Metsälintujen puisto

Pisavaaran luonnonpuistossa pesii pääasiassa metsälajistoa. Linjalaskennoissa tavattiin 60 lajia, joista 1984–85 54. Pesiviä lajeja on kuitenkin enemmän, sillä kaikki lajit eivät pesi joka vuosi ja piilottelevia ja vähälukuisia lintuja jää lasikijalta huomaamatta. Kaikkiaan olen saanut tietoja 94 lajista, jotka pesivät tai ovat todennäköisesti pesineet puistossa (taulukko 2). Linnuston tiheys on vanhojen erämaametsien tapaan aika vaatimaton, vuosien 1984 ja 1985 koko alueen kattavissa laskennoissa noin 122 paria/km². Tiheyttä pienentää vähälintuisten mäntymetsien ja rakkojen suuri osuus.

Eniten lintuja on rinteiden valoisissa sekametsissä ja kosteissa painanteissa (250–300 paria/km²), esimerkiksi 1998 rehevissä kuusikoissa olleilla koelaloilla 283 paria/km² (J. Forsman kirj. ilm.). Lakialueiden männiköt ovat vähälintuisia (50–100 paria/km²) ja rakat sekä kalliot paikoin lähes linnuttomia. Myös avosoilla lintuja on vähän.

Runsaimman lajin kunniaista kilpailevat vaihtelevalla menestyksellä pajulintu, järripeippo ja peippo. Koko puiston kattavissa laskennoissa 1984–85 kärjessä olivat rinta rinnan järripeippo ja peippo. Sen sijaan 1998 ja 2001 puiston pohjois- ja keskiosissa oli selvästi eniten pajulintuja. Näiden kuten muidenkin lajien tiheydet vaihtelevat suuresti eri biotoopeilla. Suhteellisen tasaisesti eri metsätyypeillä pesivän järripeipon tiheys oli laskentalinjoilla 7–23 paria/km². Peipon (4–26 p/km²) ja etenkin pajulinnun (2–22 p/km²) tiheys on riippuvainen lehtipuiden runsaudesta. Pajulinnun side lehtipuihin saattaa olla niin tiukka, että laji

Taulukko 2. Pisavaaran luonnonpuiston pesimälinnusto. Parimääräarvio on linjalaskennassa tavatuilta lajeilta vuosilta 1984–85 ja muilta lajeilta 1980–90 - luvuilta. Merkkien selitykset: - = ei tavattu, + = tavattiin, N = havaintojen lukumäärä tutkimussaralla.

Laji	1946-50	1980	1984-85	Pariparia/km ² N	Pariarvio
Kuikka	Hyvin harvinainen	-	0,02	1	1
Metsähanhi	-	-	-	-	1
Tavi	Hyvin harvinainen	+	-	-	2-4
Sinisorsa	Hyvin harvinainen	-	-	-	0-1
Telkkä	Harvinainen	+	0,1	2	3-5
Mehiläishaukka	-	+	-	-	0-1
Sinisuohaukka	-	+	-	-	0-1
Kanahaukka	-	+	-	-	1
Varpushaukka	Harvinainen	+	0,1	1	2-4
Hiirihaukka	Harvinainen	+	0,1	1	0-2
Piekana	Harvinainen	-	-	-	0-2
Kotka	Harvinainen	+	0,02	1	0-1
Sääksi	-	-	-	-	0-1
Tuulihaukka	Hyvin harvinainen	+	-	-	1-2
Ampuhaukka	Hyvin harvinainen	+	-	-	0-1
Pyy	Melko yleinen	+	0,3	1	15
Riekko	Melko harvinainen	+	-	-	5-7
Teeri	Harvinainen	+	0,2	2	10
Metso	Harvinainen	+	-	-	5-30
Kurki	Hyvin harvinainen	+	-	-	1
Taivaanvuohi	Hyvin harvinainen	-	0,1	2	2-3
Lehtokurppa	-	-	-	-	5-10
Pikkukuovi	-	-	-	-	0-1
Valkoviklo	Harvinainen	+	0,04	2	2
Metsäviklo	Harvinainen	+	0,5	11	27
Liro	Harvinainen	+	0,1	2	6
Rantasipi	Melko harvinainen	+	0,2	2	10
Sepelkyyhky	-	+	0,2	5	8
Käki	Yleinen	+	0,4	32	19
Huuhkaja	-	2	0,02	1	2
Hiiripöllö	Harvinainen?	+	-	-	0-4
Varpuspöllö	-	+	-	-	1-4
Viirupöllö	-	-	-	-	0-1
Lapinpöllö	-	+	-	-	0-4
Suopöllö	-	-	-	-	0-2
Helmipöllö	-	+	-	-	1-10
Tervapääsky	Melko tavallinen	+	0,1	5	6
Käenpiika	-	+	-	-	0-1
Palokärki	Melko tavallinen	+	0,02	1	1
Käpytikka	Melko harvinainen	+	0,8	9	40
Pikkutikka	Harvinaisempi kuin käpytikka	-	-	-	0-1
Pohjantikka	Yleinen	+	0,4	3	19
Törmäpääsky	Harvinainen	-	-	-	0
Haarapääsky	Harvinainen	-	-	-	0-1
Räystäspääsky	Harvinainen	-	0,06	3	3
Metsäkirvinen	Hyvin yleinen	+	6,9	97	345
Niittykirvinen	Tavattu muutamia kertoja	-	-	-	5-7
Keltavästäräkki	Tavattu vain kerran	+	-	-	0-1
Västäräkki	1-2 paria	+	0,3	2	17
Tilhi	Hyvin harvinainen	+	-	-	0-1
Peukaloinen	Harvinainen	-	0,3	3	13

Laji	1946-50	1980	1984-85 paria/km ² N	Pari- arvio	
Rautiainen	-	-	0,8	9	38
Punarinta	Harvinaisehko	+	1,5	13	77
Sinipyrstö	-	-	0,02	1	0-1
Leppälintu	Jokseenkin runsas	+	5,4	96	270
Kivitasku	Pesivänä Liljalaen rakassa	-	-	-	0-1
Räkättirastas	Melko harvinainen	+	0,3	2	13
Laulurastas	Yleinen	+	5	77	250
Punakylkirastas	Runsas kuusimetsissä	+	4,6	52	230
Kulorastas	Ei varsin harvinainen	+	0,8	13	38
Hernekerttu	-	-	0,1	1	5
Lehtokerttu	Harvinainen	+	0,2	2	9
Idänuunilintu	-	-	0,02	1	0-1
Tiltaltti	Yleinen	+	0,4	6	20
Pajulintu	Ei varsin yleinen	+	11,7	159	590
Hippiäinen	Melko tavallinen	+	1,3	8	65
Harmaasieppo	Hyvin yleinen	+	13,3	66	660
Kirjosieppo	Verratan yleinen	+	6,5	74	330
Hömötiainen	Yleinen	+	5,9	36	290
Lapintiainen	Vain yksi havainto	-	-	-	0
Töyhtötiainen	Varsin tavallinen	-	1,3	7	65
Kuusitiainen	-	+	-	-	0-20
Sinitiainen	-	-	-	-	1-2
Talitiainen	Harvinainen	+	0,3	2	13
Puukiipijä	-	+	1,1	6	55
Isolepinkäinen	-	+	-	-	0-1
Närhi	Ei pesivänä	-	-	-	0-1
Kuukkeli	6-10 paria	+	-	-	10-12
Harakka	Ei pesivänä	-	-	-	0-1
Varis	Ei pesivänä	-	0,1	2	3
Korppi	Ei pesivänä	+	0,04	3	2
Peippo	Hyvin yleinen	+	16,1	173	800
Järripeippo	Hyvin yleinen	+	16,1	250	810
Vihervarpunen	Melko yleinen	+	4,7	63	240
Urpainen	Hyvin yleinen	+	0,7	14	40
Kirjosiipikäpylintu	Saattaa esiintyä	+	-	-	0-50
Pikkukäpylintu	Ei kovin yleinen	+	6,6	52	330
Isokäpylintu	Saattaa esiintyä	-	0,4	3	20
Käpylintu	Ei kovin yleinen	-	-	-	0-350
Punavarpunen	-	+	0,2	2	8
Taviokuurna	Hyvin harvinainen	-	-	-	0
Punatulkku	Melko harvinainen	+	1	12	50
Keltasirkku	Harvinainen	-	-	-	0-1
Pohjansirkku	Yleinen	+	4	22	200
Pajusirkku	-	+	-	-	1-3
Lajeja	69	64	54	94	
Tiheys			122 paria/km ²		

puuttuu täysin puhtaista havumetsistä. Kuitenkin jo yksikin koivu voi houkuttaa parin paikalle. Karuissa metsissä pyrkii myös harmaasieppo (4–18 p/km²) runsaimpien lintujen joukkoon. Ehkäpä kuitenkin tasaisimmin koko alueella

pesii leppälintu (3–8 p/km²), jonka runsaus korostuu vähälintuisissa lakimännikoissä. Suhteellisen paljon on myös metsäkivisiä (2–14 p/km²), vihervarpusia (4–7 p/km²), punakylkirastaita (1–10 p/km²), laulurastaita (3–8 p/km²), hömöti-

aisia (4–9 p/km²) ja kirjosiieppoja (4–12 p/km²). Pohjansirkku on alarinteiden korvissa ja puronvarsi- en korpinotkelmissa paikoin runsaimpia lajeja (enimmillään 16 p/km²), mutta karuimmista metsistä laji yleensä puuttuu. Edellä esitetyt arvot ovat keskimääräisiä tiheyksiä linjojen havaintoalueella. Parhailta biotoopeilla määrät ovat huomattavasti suurempia ja huonoimmilla pienempiä.

Pisavaara on parhaiten säilyneitä vanhan metsän alueita Perä-Pohjolassa. Ei siis ole ihme, että monet ikimetsien lajit pesivät puistossa huomattavasti ympäröivää aluetta runsaampana (Rauhala 1994, Väisänen ym. 1998). Kolope-sijöille, joiden osuus linnustosta on noin 15 %, Pisavaara tarjoaa ihanteellisen ympäristön. Kirjosieppo on huomattavasti runsaampi kuin talousmetsissä ja ter- vapääskykin kiittää vielä alkuperäisen elinympäristönsä yllä. Puiston ympäristöstä laajoilta aloilta täysin hävinnyt pohjantikka on huonoina käpytikkavuosina yleisin tikkalaji. Metson ”makkarointa” tapaa parhaina vuosina varsin yleisesti lakimännikoissä. Peukaloiselle ja puukiipijälle puisto on ilmeisesti Suomen pohjoisin vankka tukialue. Peukaloisen, joka on viime vuosina hieman runsastunut myös puiston ympäristössä, suosii tuulen kaatamien puiden rytöalueita. Valoisissa mäntyvaltaisissa metsissä viihtyvät leppälintu, harmaasieppo ja kulorastas, jonka kaunistaa huilumaista ääntä ja narinaa kuulee yhtä usein vain harvassa paikassa Suomessa. Käki löytää puistossa vielä helposti leppälinnun isännäksi poikasilleen. Sen sijaan tiltalteja, töyhtötiaisia ja kuukkeleita tapaa enää melko harvoin.

Pisavaaran alue on säilynyt hy-

vin, mutta heti luonnonpuiston rajan takana metsät on hakattu ja suot ojitettu. Siksi jotkin nuorena metsässä paremmin viihtyvät lajit ovat levittäytyneet myös puiston puolelle. Näitä tulokkaita ovat rautiainen ja punavarpuunen. Lähimmät asutukset ja pellot ovat aivan puiston rajan tuntumassa, minkä vuoksi sepelkyyhky, närhi, harakka ja varis vierailevat ja ilmeisesti joskus pesivätkin puistossa.

Vesilintuja ja kahlaajia puistossa on vähän. Kuikkapari on pesinyt Sorvalammella ainakin 1940-luvulta lähtien ja 3–5 telkkäparia asustelee suurimpien lampien ja Louejoen tienoilla. Purnuojan rämeellä tavattiin 1995 metsähänhi-poikue (VH) ja lajin ääntelyä kuultiin Kilpajängältä 28.5.1991 (Antti Laitinen, Arto Pulkkinen). Tavin pesintä on varmistettu ainakin keran (VH) ja sinisorsakin on nähty alueella (Teivainen 1951). Kahlaajista selvästi runsain on metsäviklo, joka pesii ympäri aluetta pienien kosteikkojen tuntumassa niin runsaana, että vastaavaa ei liene muualla Perä-Pohjolassa. Lehtokurppaa en tavannut alueella, mutta jo Linkola (1966) mainitsee lajin ja 2001 Ismo Kreivi yhytti sen Kuusilaella. Kesäkuun alussa 1999 löytnyt pikkukuovin pesä (Hannu Uusitalo) on ainoa havainto lajista. Toukokuun viime päivinä 1967 tavattiin myös kapustarinta ja pikukutylli, jotka todennäköisesti olivat muuttajia (Kaikusalo ym. 1980). Kurkipari on oleskellut Kilpajängällä viimeksi keväällä 2001 (VH).

Petolintujen esiintymisestä linjalaskennat antavat puutteellisen kuvan. Kannan arvioiminen on ongelmallista, sillä useimmat lajit ovat pesimäaikana hiljaa, ja pesintää on vaikea todeta. Kattava tieto saataisiin vasta keskittymällä aikaa

Harmaasieppo pesii yleisenä Pisavaaran metsissä. © Jouko Kärkkäinen.

vievään pesien etsintään, jota Pisavaarassa ei ole kotkaa lukuun ottamatta koskaan tehty. Hajahavaintojen mukaan puistossa pesii 9 haukkalajia ja 7 lajia pöllöjä. Useimpien lajien pesintä on kuitenkin epäsäännöllistä. Haukoista säännöllisesti pesinevät vain varpus ja kanahaukka. Sääksellä on puistossa pesä Isolomassa ja Kuusilaella. Pesimisestä ei ole kuitenkaan tietoa, vaikka havaintoja tehdään vuosittain (VH). Piekana pesii epäsäännöllisin välein, viimeksi 1999 Vähälään rinteessä (JF). Muista haukoista on vain näköhavaintoja tuulihaukkaa lukuun ottamatta, jonka pesä löydettiin 2001 läheltä vartijan tukikohtaa (VH). Kotkalla oli 1949 kaksi asuttua pesää Isopärissä ja Sorvajoen varrella. Lisäksi 1947 löytyi kaksi muuta asumattomaa pesää (Teivainen 1951). Kotkia on tavattu viime vuosiin asti, mutta pesää ei etsinnöistä huolimatta ole enää löytnyt. Huuhkajan kalliopahdalla ollut pesä hävi-

tettiin aiemmin säännöllisesti (Linkola 1966). Nykyisin pesijöitä on Kaikusalon ym. (1980) ja oman arvioni mukaan kaksi paria, jotka saanevat pesiä rauhassa. Yksi tupsukorva sattui jopa laskentalinjalle. Heikki Juntti kirjoitti (1980) huuhkajan pesinnästä kämpän vintillä. Helmi- ja lapinpöllö ovat VH:n mukaan parhaina vuosina suhteellisen yleisiä ja myös hiiri- ja varpuspöllöstä on useita havaintoja. Vuodelta 1973 on tiedossa lapinpöllön kantopesintä (Kaikusalo ym. 1980). Viirupöllön ääntelyä kuultiin 30.5.1991 Liljalaen länsilaidalta (Antti Laitinen, Arto Pulkkinen). Suopöllö on tavattu Purnuojan suolla (VH).

Kanalintujen määrät vaihtelevat suuresti jaksoittain. 1984–85 kannat olivat aallonpohjassa, sillä vain teeri ja pyy sautuivat linjoille, mutta viime vuosina metsäkanalintuja on ollut suhteellisen paljon. 1998 metsokanta oli vankka ja pyykin melko yleinen. Teerien soidinta on kuultu useina keväinä ja joi-nakin talvina (viimeksi 2001–02) puistossa on oleskellut kymmenpäisiä teeriparvia (VH). Myös riekko pesii puistossa (VH), vaikka sitä en laskennoissa tavannutkaan.

Pääskyistä räystäspääsky pesii säännöllisesti vartijan pihapiirissä. Haarapääsky on pesinyt ainakin 1950 saman pihapiirin ladossa ja törmäpääsky viimeksi 1944 Sorvajoen rantatörmässä (Teivainen 1951). Teivainen mainitsee myös kivitaskun pesivän Liljalaen rakkakivikossa, mutta muuta havaintoa lajista en ole saanut tietooni. Käenpiika on tavattu viimeksi 28.5.1999 Vähälään (JF). Linjalaskennoissa tavattiin kaksi harvinaista lajia, sinipyrstön laulua kuultiin Sorvalaan itärinteessä 16.6.1985* ja idänuunilintu lauleli

* *Rariteetikomitea ei ole tarkastanut havaintoa*

Taulukko 3. Samojen linjojen (14,6 km) tulokset (paria/km²) vuosina 1984, 1985 ja 1998. N = havaintojen yhteismäärä

Laji	1984	1985	1998	N
Varpushaukka	-	0,5	-	1
Kotka	0,1	-	-	1
Tuulihaukka	-	-	0,1	1
Teeri	-	0,5	-	2
Metso	-	-	3,2	3
Valkoviklo	0,1	0,1	0,1	3
Metsäviklo	0,3	0,5	0,8	10
Liro	0,2	-	-	1
Rantasipi	0,3	-	-	1
Sepelkyyhky	0,1	0,1	-	2
Käki	0,4	0,3	0,3	29
Tervapääsky	0,2	-	0,2	5
Palokärki	-	-	0,1	1
Käpytikka	0,6	-	2,0	9
Pohjantikka	-	0,4	0,4	2
Metsäkirvinen	7,0	12,6	3,0	97
Västaräkki	-	0,6	-	1
Peukaloinen	0,6	-	0,3	3
Rautiainen	0,8	0,8	0,6	8
Punarinta	0,4	-	0,4	2
Leppälintu	5,7	7,4	6,8	108
Räkättirastas	0,8	-	-	2
Laulurastas	5,8	3,7	3,7	61
Punakylkirastas	6,7	2,9	0,3	34
Kulorastas	1,7	0,2	1,0	15
Hernekerttu	0,3	-	-	1
Lehtokerttu	-	0,3	-	1
Pajulintu	7,5	20,6	16,7	185
Hippiäinen	1,1	-	1,1	4
Harmaasiippo	14,0	15,3	8,0	56
Kirjosieppo	6,4	7,2	4,6	63
Hömötiainen	7,0	2,7	4,3	26
Töyhtötiainen	0,6	2,5	-	5
Kuusitiainen	-	-	0,5	1
Sinitiainen	-	-	0,7	1
Talitiainen	0,4	0,4	1,7	6
Puukiipijä	0,6	1,8	1,2	6
Kuukkeli	-	-	1,2	2
Varis	0,1	-	-	1
Korppi	0,04	0,1	-	3
Peippo	13,4	11,9	5,2	100
Järripeippo	13,8	22,7	9,1	215
Vihervarpunen	6,7	2,5	5,9	61
Urpainen	2,1	-	-	12
Pikkukäpylintu	11,3	5,5	-	40
Isokäpylintu	1,2	-	0,8	5
Punavarpunen	0,3	-	-	1
Punatulku	0,8	0,8	1,4	11
Pohjansirkku	1,2	1,2	-	4
Tiheys paria/km ²	121	126	86	
Lajeja	38	29	32	

Liljalaen itärinteessä 15.6.1984. Hannu Uusitalo kuuli idän-uunilinnun laulua suunnilleen samassa paikassa 11.6.1999. Muita puistossa pesimäaikaan tavattuja lajeja, jotka ilmeisen pesimätöminä on jätetty pois taulukosta 2, ovat kuhankeitäjä 30.6.1978 (Marjaana Helle) ja tunturipöllö 18.6.1985 (puistonvartija Henrik Heikkinen).

Määrät vaihtelevat

Lähes kaikkien lajien kannat vaihtelevat selvästi vuodesta toiseen. Ääritapauksissa laji voi olla huonoina vuosina täysin kadoksissa, mutta runsaimmillaan hyvin yleinen. Tunnetuimpia suurista kannanvaihteluistaan ovat piekana, kanalinnut, yleisimmät pöllöt, käpytikka, urpiainen ja käpylintu. Suurimmat vaihtelut ovat käpylinnuilla, jotka hyvinä käpyvuosina voivat olla Pisavaaran yleisimpiä lintuja, mutta huonoina vuosina täysin kadoksissa. Hyvinä kuusen käpyvuosina voi pe-

sijänä olla myös kirjosiipikäpylintu, joka on vaeltanut suurin joukoin Lappiin viimeksi 1986, 1995 ja 1998.

Myös muilla lajeilla vuosittaiset vaihtelut voivat olla suuria (taulukot 2 ja 3). Pisavaaran laskennat antavat viitteitä siitä, että suurien kannanvaihteluiden lajeja ovat yleisistä lajeista metsäkirvinen, punakylkirastas, pajulintu, hömötiainen, hippiäinen, peippo, järripeippo ja vihervarpunen. Vakaimmat kannat näyttäisivät olevan leppälinnulla, laulurastaalla ja kirjosiopolla. Suuria kannanvaihteluita havaittiin myös 1998–99 tehdyssä viiden koealan tutkimuksessa (J. Forsman kirj. ilm.). Pajulintu ja oli 1998 keskimäärin 3.33 paria/ha, mutta 1999 vain 1,56 paria. Järripeipolla vastaavat tiheydet olivat 1.67 ja 0.67. Muista lajeista kuusitiainen oli laskentavuosina lähes kadoksissa, mutta 1997 ”yllätti runsaudellaan” (Petri Lampila).

Pisavaaran linnustossa on nähtävissä samoja linnuston pitkäaikaisia muutoksia kuin puistoa ympäröivillä talouskäytössä olevilla metsäalueilla, vaikka metsät ovat säilyneet lähes koskemattomina. Muutokset eivät kuitenkaan ole yhtä rajuja kuin talousmetsissä. Suuret vuosittaiset kannanvaihtelut vaikeuttavat pysyvien kannanmuutosten arviointia. Näyttää siltä, että viimeisen 50 vuoden aikana ovat runsastuneet metsäviklo, peukaloinen, puukiipijä, pajulintu ja talitiainen, ehkä myös punarinta ja punatulku. Uusia tulokkaita ovat sepelkyyhky, rautiainen, sinitiainen ja punavarpunen. Selvimmin vähentyneitä ovat töyhtötiainen, tilitikka, pikkutikka ja tervapääsky. Myös pohjantikka ja palokärjen ja ehkä myös viime aikoina metsäkirvisen, harmaasiipon

sekä pohjansirkun kannat ovat taantuneet. Pesimälinnustosta ovat hävinneet lapintiaainen ja taviokuurna sekä ehkä myös kotka ja kivitasku. Kantojen muutoksista vain puukiiپیجän runsastuminen poikkeaa tilanteesta puiston ympäristön metsissä, missä laji on taantunut viime vuosikymmeninä ilmeisesti sopivien pesäpaikkojen puutteen takia.

Pisavaaran luonnonpuisto siirtyi tämän vuoden alussa Metsäntutkimuslaitokselta Metsähallituksen hallintaan. Toivottavasti tämä Suomen vanhan metsäluonnon hienoimpiin kuuluva alue säilyy tulevinakin vuosina rauhallisena erämaana, missä liikkuminen ilman lupaa on kielletty.

Kiitän Jukka Forsmania (JF) ja Risto A. Väisästä tekstin lukemi-

sesta ja arvokkaista neuvoista, Jukka Jokimäkeä ja puistonvartija Veli Hakalaa (VH) saamistani lisätiedoista sekä Olavi Heikkuria, Tuomas Hervaa, Jouko Kärkkäistä ja Jari Rajasta tutkimusavusta.

Kirjallisuus

- Juntti, H. 1980: Huuhkajan pesintäyrittäminen mökin vintillä. – *Sirri* 5:77.
- Kaikusalo, A. & Nenola, E. 1980: Pisavaaran luonnonpuiston linnut ja nisäkkäät. – *Sirri* 5: 84–89.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. (toim.) 1986: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. HY:n eläinmuseo, Helsinki.
- Linkola, M. 1966: Viimeiset erämaat. WeilinGöös, Helsinki, 215 s.
- Metsäntutkimuslaitos: Vartijan asunnon, Pukinojan, Sorvalammen ja Rajapuron kämppien vieraskirjat.
- Rauhala, P. 1994: Kemin-Tornion seudun linnusto 2. Omakustanne, Ra-

he. 274 s.

Salkio, V. 1945: Havaintoja Pisavaaran luonnonsuojelualueen ja lähialueen (Pisajärven eteläinen puolisko sekä sen ja luonnonsuojelualueen välinen maasto) linnustosta ajalla 16.6.–25.6.45. Käsikirjoitus.

Teivainen, L. 1951: Pisavaaran luonnonpuiston linnustosta, etenkin sen esiintymisestä eri metsätyypeissä. Tutkielma, HY:n eläintieteen laitos, Helsinki.

Väisänen, R. 1993: Valtakunnalliset lintjalaskentakertoimet. Helsingin yliopiston eläinmuseo, julkaisematon.

Väisänen, R.A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava, Keuruu, 567 s.

Juntonkatu 4 as 20, 94100 Kemi
pentti.rauhala@pp.inet.fi

Alarinteiden sekametsää komeine haapoineen © Jouko Kärkkäinen